

L'ATLÈTIC BALEARS (1920-1942)
ELS PRIMERS ANYS
D'UNA ENTITAT CENTENÀRIA

MANUEL GARCÍA GARGALLO

INTRODUCCIÓ

Aquest llibre pretén rescatar i reivindicar els primers anys d'història d'un dels clubs esportius més antics i amb més tradició de Mallorca i de l'arxipèlag balear, el Club Esportiu Atlètic Balears. El pas del temps i la manca d'una feina de documentació eficaç que deixés per escrit els fets transcorreguts feren que gradualment molts dels esdeveniments es perdessin de la memòria col·lectiva fins a esdevenir record difús, fragmentat i gairebé esborrat. I el que és pitjor: intrascent i sense valor.

Fins fa pocs anys la història del Balears es reduïa a la transmissió oral, plasmada en records apedaçats sovint fragmentaris i difusos de protagonistes i testimonis, combinats amb la conservació de retalls de premsa, fotografies i altres relíquies disperses per part de particulars i descendents d'antics jugadors, directius o aficionats. Tot plegat, un caramull de materials dispersos sense un relat de conjunt, que a poc a poc feren que el record es difuminés a mesura que els testimonis desapareixien i ningú hi posava ordre. L'únic que havia arribat fins a nosaltres eren algunes referències escrites, més basades en records i anècdotes personals que en treballs d'investigació exhaustius, que han servit de referència per a consultes posteriors i han consolidat un relat fragmentari i incomplet.

Com a conseqüència de tot aquest procés es va perdre totalment la memòria dels primers anys de l'univers *balearico*, corresponents als anys vint i trenta. Fins i tot oficialment el club es va referir a la fusió de 1942 com l'origen de la institució esportiva i, per defecte, l'origen de tot plegat. Des d'un punt de vista estrictament legal i jurídic, així és. Però realment l'actual societat esportiva és conseqüència d'una sèrie de passes i transformacions prèvies; la darrera, la conversió en societat anònima esportiva el 2012, sense que ningú discuteixi que hi ha una continuïtat. L'entitat actual ha viscut un recorregut molt més complex del que ens pensam, amb una evolució en sigles i denominacions que, tanmateix, mantingueren una essència que s'ha transmès fins als nostres dies. Uns orígens que es remunten fins al 1920, ara fa cent anys.

Durant dècades va mancar un relat històric que sintetitzés el recorregut del club, cada cop més extens en el temps. Per fi, en els primers anys del 2000 hi hagué un primer esforç de recuperació de les arrels. Els llibres publicats pel

seguidor del club Antoni Salas Fuster *L'Atlètic Balears [sic]. Una història de supervivència* (2009) i *L'Atlètic Balears. Una història en imatges* (2011) foren fonamentals per posar ordre en la història del club blanc-i-blau. Aquests treballs varen bastir un relat interessant, elaborat partint de zero, fent una exhaustiva recopilació de materials i un recorregut a través de personalitats i fets clau del club, confirmant o desmentint mites de transmissió oral, tan habituals en la memòria col·lectiva de qualsevol aficionat.

La manca de referents previs va fer que aquest relat històric estigués inevitablement condicionat per la pèrdua de la memòria històrica abans esmentada, i que l'autor recorregués a la seva experiència personal com a esquema de referència en lloc de remuntar-se fins als inicis. A més, hem d'afegir la desaparició física de protagonistes i testimonis dels primers temps del club dels anys vint i trenta, la qual cosa va afavorir que, per inèrcia, s'establís el 1942 com a data assenyalada per la seva transcendència –jurídicament, però no històricament ni esportivament.

Per tant, el naixement i establiment del relat històric del club balearico devers 2010 va sorgir incomplet sense que ningú s'adonés ni fos conscient de l'absència de les primeres dècades d'història, fins i tot reduint-les a anècdota com si fossin una etapa totalment aliena. De fet, no hi ha un error pròpiament sinó una mancança que, fins ara i per inèrcia, s'ha donat per vàlida en tractar-se d'un relat més basat en la vivència personal de l'autor que en un criteri científic dels fets en conjunt. Si a això hi sumam que el club institucionalment ha donat per bona la consolidació del relat incomplet el desgavell històric es va consumir i avui dia els aficionats han assumit involuntàriament un relat històric incomplet, sense consensuar ni revisar com tocaria.

Declaració d'intencions

Gran part del material presentat en aquest llibre es remunta a una feina feta fa devers deu anys, arran l'interès generat per la lectura dels dos llibres d'Antoni Salas Fuster sobre la història del club, publicats els anys 2009 i 2011. La bona acollida obtinguda entre els aficionats i l'interès mostrat pel club balearico per l'edició, difusió i venda, a més d'altres circumstàncies, feien idoni encetar una tasca similar centrada en el vessant que quedava pendent de treballar: els primers anys del club. D'aquesta manera es completaria la història del club amb la incorporació dels primers anys, que en els dos llibres anteriors apareixia esmentada de passada –a més d'incompleta, com després es va revelar– i gairebé d'una manera anecdòtica.

La tasca va ser duta a terme entre 2011 i 2012. Atesos els precedents dels llibres anteriors, era d'esperar que la tasca fos ben acollida, d'acord amb l'interès i la sensibilitat mostrats amb els primers llibres i el primer autor, que fins i tot

va rebre la insígnia d'or i brillants del club. D'aquesta manera es completaria el recorregut històric del club en conjunt d'una societat esportiva llavors en creixement a tots els nivells, culminat amb l'agradable sorpresa de demostrar amb proves i documents que el seu recorregut vital era encara major i s'acostava als cent anys de vida. Un centenari que estaria molt més a prop del que es pensaven, una gran notícia.

El 2012 la feina fou presentada al club i la realitat fou totalment diferent. A diferència de l'interès i l'empenta mostrada amb els llibres anteriors, en aquest cas el treball fou completament ignorat, en una mescla sorprenent d'indiferència i desídia. Una posició mantinguda durant anys, sense que mai no hi hagués cap interlocutor per, almanco, explicar-ne el contingut.

En vista de la manca de col·laboració, el llibre fou autoeditat al final de 2013 amb el títol *Els orígens de l'Atlètic Balears (1920-1942). Dels inicis a la fusió*, una publicació poc elaborada que si més no donava a conèixer un material fins llavors inèdit i desconegut. A pesar de les limitacions de l'autoedició, atès que només estava disponible via Internet, fins a l'any 2019 se n'havien venut uns cent exemplars, xifra ben esperançadora. Però la posició del club no va canviar i només una reduïda part dels lectors potencials varen tenir coneixement de la seva existència.

Durant 2014 l'entitat va passar per moments econòmicament difícils que podien haver acabat amb la desaparició; les prioritats eren unes altres, evidentment. Des de mitjan d'aquell any, amb la compra del club per part de la propietat actual i l'estabilitat assolida a tots els nivells, semblava que el moment d'atendre i avaluar adequadament la tasca feta havia arribat. Però no hi hagué cap rectificació i la indiferència es va mantenir. Ans al contrari: el 2017 el club va commemorar el 75è aniversari, com si els fets històrics anteriors a 1942 fossin intrascendents o, fins i tot, falsos. Afortunadament, durant els actes es varen incloure referències a la fundació de 1920 –especialment en l'exposició fotogràfica i històrica organitzada al Caixa Fòrum de Palma– que feien evident que la fita de 1942 era una data assenyalada, però no pas la primera.

A banda del llibre publicat al final de 2013, varen ser publicats periòdicament diversos articles sobre el tema a la premsa diària: *Diario de Mallorca*,¹ *Ara Balears*² i *Última Hora*;³ al diari electrònic *ttdeporte.com*,⁴ així com entrevistes

1. «Els 94 anys d'un mite esportiu», *Diario de Mallorca*, 2 d'abril de 2014. «Els primers clubs de futbol de Mallorca. Un decàleg amb història», *Diario de Mallorca*, 10 de febrer de 2015. «El derbi Balears-Mallorca, una rivalidad secular», *Diario de Mallorca*, 2 de setembre de 2017. «La Fundición Carbonell, cien años de fútbol alternativo», *Diario de Mallorca*, 19 de març de 2018.

2. «Gabriel Cifre Borràs, un heroi anònim del nostre esport», *Ara Balears*, 12 d'agost de 2015.

3. «El 3 d'abril, una data clau per a Mallorca i (el) Balears», *Última Hora*, 3 d'abril de 2019.

4. «Apuntes a un aniversario incompleto. (I)», *ttdeporte.com*, 17 de desembre de 2016. «Apuntes a un aniversario incompleto. (II)», *ttdeporte.com*, 22 de desembre de 2016. «Apuntes a un aniversario incompleto. (III)», *ttdeporte.com*, 29 de desembre de 2016.

i reportatges basats en el tema a *Brisas*,⁵ *Deporte Balear*,⁶ *El Mundo-El Día de Baleares*,⁷ *La Almudaina*⁸ i *Última Hora*.⁹ Totes eren publicacions amb voluntat divulgadora, fent èmfasi en un centenari cada cop més proper; res no va canviar en l'àmbit de club i la indiferència davant els fets històrics va continuar.

Fins i tot aquests darrers anys el club ha incorporat la data de 1942 als signes identificatius del club, en la simbologia, la iconografia i el marxandatge, en un gest manifest de perseverar en l'error. Així, es va passar de la indiferència inicial a una actitud obertament contrària als orígens històrics, fent encara més evident el seu desconeixement del tema. A tot això cal afegir-hi la manca d'un departament social o cultural amb persones enteses i preparades que assessorin amb coneixement de causa, com ja passa en altres entitats esportives, i posin ordre en aquest desgavell. El present i el futur d'una societat esportiva està en mans dels seus dirigents, però no gens el seu passat, que pertoca als historiadors, i sovint això no s'entén fàcilment.

En resum, fins ara només una part de penyistes i aficionats del club han tingut accés a la història completa de club balearico, a més de periodistes esportius sensibilitzats amb el tema i aficionats al gènere històric en general. Les opinions favorables –que han estat majoritàries– han vingut de qui havia llegit el treball inicial, totalment o parcialment, i que amablement m'han donat el seu parer; gràcies a tots ells. D'altra banda, les crítiques adverses i els dubtes venien de qui parlava d'oïdes, des d'un punt de vista emocional o simplement des de la rivalitat esportiva –comprensible, però que cal ubicar on toca–. Curiosament, aquells qui gaudien d'alguna autoritat moral o ascendent sobre la direcció del club balearico mai no varen intervenir perquè aquests fets fossin tinguts en compte.

En resum, durant gairebé una dècada el club mai no ha mostrat voluntat de reconèixer la feina feta, cap interès per la seva vàlua i l'esforç fet, i tampoc ha ofert cap ajut per a la seva publicació i difusió. A pesar dels antecedents força descoratjadors, i aprofitant que l'any 2020 es compleixen els cent anys dels orígens del club balearico, es feia necessària una reedició, reelaborada i actualitzada amb materials nous, del treball original. Malgrat que no hagi despertat l'interès del protagonista principal, sí és necessari atendre a tots els lectors interessats en el tema. Tanmateix, aquest treball mereixia una edició d'òptima factura i una millor presentació.

5. «El fútbol canalizaba la realidad social de la época», «Brisas» (*Última Hora*), 16 de maig de 2015.

6. «Se había perdido la historia del Baleares, la he rescatado», «Deporte Balear» (*Diario de Mallorca*), 19 de gener de 2016.

7. «Puse mi granito de arena en la salvación del velódromo de Tirador», *El Mundo-El Día de Baleares*, 3 de març de 2019.

8. «100 años del Baleares republicano, de izquierdas y anticlerical», «La Almudaina» (*Diario de Mallorca*), 23 de juny de 2019.

9. «Una semilla centenaria», *Última Hora*, 3 d'abril de 2020.

Sens dubte, la història d'una societat esportiva d'arrel obrera que ha sobreviscut durant un segle fins avui, superant crisis i vorejant esculls de tota mena, tindrà sempre un públic interessat per la seva particularitat i excepcionalitat a escala estatal i fins i tot europea, atès que poques societats d'essència humil i treballadora han aconseguit perviure ininterrompudament fins als nostres dies. Història com la que ara teniu a les mans.

Objectius

Aquest llibre té els objectius generals següents:

- Fer palès el valor social del futbol, un esport que es remunta més enrere del que molts pensen, conseqüència del pes de l'actualitat en la informació esportiva que oblida fàcilment i amb molta rapidesa.

- Revalorar el protagonisme dels sectors socials més humils en els inicis i desenvolupament de l'esport a Mallorca, sovint eclipsats i oblidats per protagonistes més visibles o amb més mitjans.

- Culminar i completar la història bàsica del Club Esportiu Atlètic Balears, tasca iniciada amb els treballs d'Antoni Salas Fuster, en incorporar l'antecedent dels primers anys i mostrar-la com un tot amb una continuïtat històrica, social i esportiva evident.

- Posar les bases per a recerques futures sobre històries particulars: jugadors, presidents, entrenadors... Amb aquest llibre ressorgeixen una multitud de noms que foren molt transcendents i populars, que necessiten ser redescoberts i perfectament podrien trobar el seu lloc en la memòria col·lectiva del club.

- Reconstruir les antigues competicions que llavors es jugaven, avui oblidades, i de rebot revalorar els títols i triomfs aconseguits pel club balearic. Avui semblen trofeus llunyans i de poca importància, però llavors tenien un gran significat per als seus contemporanis.

- Conscienciar els aficionats de la importància de fotografies, trofeus, retalls, testimonis i altres relíquies del seu patrimoni personal perquè col·laborin en el sorgiment de nous treballs històrics relacionats amb el club.

- Consolidar l'afició del club amb un relat històric complet, unificat i clar des dels inicis perquè els aficionats siguin plenament conscients de les seves arrels.

- Finalment, resituar el paper històric del Club Esportiu Atlètic Balears on pertoca: una de les entitats esportives més antigues de Mallorca. Un paper que ha complert els seus primers cent anys.